לא היה אדם שקראו אדון. ול"מ והל"מ כתיב ברוך ה' אלהי שם (בראשית ט.), וי"ל דהתם אינו בגל"ף דל"ת שהוא לשון אדנות[א]. ול"ת אמאי לא מייתי קרא אדני אלהים מה תתן לי (שם טו) שהוא כתוב קודם[ב]. וי"ל שהפרשיות לא נאמרו כסדר ואין מוקדם ומאוחר בתורה וזה הפסוק דבין הבתרים היה קודם לכן. וכן נ"ל ע"כ שהרי אברהם היה בן שנעים שנה בברית בין הבתרים[ג]. ואחר הדברים האלה (שם) נאמר אחר מלחמת המלכים כדפירש רש"י בפירוש חומש ובמלחמת המלכים היה בן ע"ג שנים שהרי כל הימים של סדום נ"ב שנים כדאמרי' בפ"ק דשבת (דף יא.). לא מהם י"ב שנים שעבדו את כדרלעומר וי"ג שנים של מרידה ובאחר מישובה כ"ו שנים שהיתה בשלוה והפיכתה היה אברהם בן נ"ט שנה שהרי היתה הסביבה שנה אחת קודם שנולד יצחק לא מהם שנה ועברים שנה למפרע של שלוה נמצא שבן ע"ג שנה היה בתלמת המלכים. אם כן היתה פרשת בין הבתרים קודם לפרשת אחר הדברים שהם שנים ואותה פרשה מקיימת ויחשבה לו לצדקה ולכך הביא אותו פסוק דבמה אדע שהוא מוקדם. ומזה מייתב דשב"ס דבמקום אחד משמע שהיה לילה דכתיב וספור הכבכבי (בראשי' טו) ובתר הכי כתי' ויהי השמש לבוא משמע שהוא יום. אלא ודאי ש"מ דשני פרשיות הם ולא בבת אחת נאמרו ואין מוקדם ומאוחר בתורה:

רנ

א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי מיום שברא הקב"ה את העולם לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון עד שבא אברהם (ו) וקראו אדון שנאמר [1]ויאמר אדני אלהים במה אדע כי אירשנה. אמר רב אף דניאל לא נענה אלא בשביל אברהם שנא' [2]ועתה שמע אלהינו אל תפלת עבדך ואל תחנוניו והאר פניך על מקדשך השמם למען אדני אדני למענך מבעי ליה אלא למען אברהם שקראך אדון: וא"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי מנין שאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו שנאמר [3]פני ילכו והנחותי לך: ואמר ר"י משום ר"ש בן יוחי מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שהודה להקב"ה עד שבאתה לאה והודתו שנאמר [4]הפעם אודה את ה': ראובן א"ר אלעזר אמרה לאה ראו מה בין בני לבן חמי דאילו בן חמי אע"ג דמדעתיה זבניה לבכירותיה דכתיב [5]וימכר את בכרתו ליעקב חזו מה כתיב ביה [6]וישמט עשו את יעקב וכתיב [7]ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים וגו' ואילו בני אע"ג דעל כרחיה שקליה יוסף לבכירותיה מניה דכתיב [8]ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף [9]אפי' הכי לא אקנא ביה דכתיב [9]וישמע ראובן ויצילהו מידם: רות [ח]מאי רות דאמר קרא [10]לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ אל תקרי שמות[ט] אלא שמות: וא"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג שנאמר [11]מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו וכתיב בתריה [12]ה' מה רבו צרי רבים קמים עלי ואילו גבי מלחמת גוג ומגוג כתיב [13]למה רגשו גוים ולאומים יהגו ריק ואילו מה רבו צרי לא כתיב: מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו מזמור לדוד [ט]קינה לדוד מיבעי ליה אמר ר' שמעון בן [י]אבישלום משל למה הדבר דומה לאדם שיצא עליו שטר חוב קודם שפרעו היה עצב לאחר שפרעו שמח אף כן [כ] דוד כיון שאמר לו הקב"ה [14]הנני מקים עליך רעה מביתך היה עצב אמר שמא עבד או ממזר הוא דלא חיים עלי כיון דחזא דאבשלום הוא שמח משום הכי אמר מזמור[כא]: [כב]וא"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה שנאמר [15]עזבו תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בם תניא נמי הכי [כג]רבי דוסתאי בר' מתון אומר מותר להתגרות ברשעים בעוה"ז שנא' עזבו תורה יהללו רשע וגו' ואם לחשך אדם לומר והא כתיב [16]אל תתחר במרעים אל תקנא בעושי עולה אמור לו מי שלבו נוקפו אומר כן אלא אל תתחר במרעים להיות כמרעים אל תקנא בעושי עולה להיות כעושי עולה ואומר [17]אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום איני והאמר ר' יצחק אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו שנאמר [18]יחילו דרכיו בכל עת אלא שזוכה בדין שנאמר מרום משפטיך מנגדו ולא עוד אלא שרואה בצרין שנאמר כל צוררין יפיח בהם לא קשיא הא במילי דידיה הא במילי דשמיא ואיבעית אימא הא והא במילי דשמיא ולא קשיא הא ברשע שהשעה משחקת לו הא ברשע שאין השעה משחקת לו ואב"א הא והא ברשע שהשעה משחקת לו ולא קשיא [כד]הא בצדיק גמור הא בצדיק שאינו גמור [כה]דאמר רב הונא מאי דכתיב [19]למה תביט בוגדים תחריש בבלע רשע בולע צדיק והא כתיב [20]ה' לא יעזבנו בידו וכתיב [21]לא יאונה לצדיק כל און אלא צדיק ממנו בולע צדיק גמור אינו בולע ואב"א [כו][כז]שעה משחקת לו שאני: וא"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי כל הקובע מקום [כח]לתפלתו אויביו נופלים תחתיו שנאמר [22]ושמתי מקום לעמי לישראל ונטעתיו ושכן תחתיו ולא יוסיפו בני עולה לענותו כאשר בראשונה: רבי הונא רמי כתיב לענותו וכתיב [23]לכלותו בתחלה לענותו ולבסוף לכלותו: וא"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי [כז]גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה שנא' [24]פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו למד לא נאמר אלא יצק מלמד שגדולה שמושה יותר מלמודה: א"ל רבי יצחק לרב נחמן מ"ט לא אתי מר לבי כנישתא לצלויי אמר ליה לא יכילנא א"ל לכנפי למר עשרה וליצלי אמר ליה טריחא לי מלתא ולימא ליה מר לשלוחא דצבורא בעידנא דמצלי צבורא ליתי ולודעיה למר א"ל מאי כולי האי א"ל דאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחי

מאי

אדני אלהים. כתוב בגל"ף דל"ת: **הפעם אודה את ה'**. לפי שראתה ברוח הקדש שיעקב מעמיד שנים עשר שבטים ולו ארבע נשים כיון שילדה בן רביעי הודיה על חלקה שעלה יותר מן החשבון המגיע לה: **ראו מה בין בני לבן חמי**. על שם שעתיד קראה שמו כדאמרינן לקמן שמא גרים: **רוח**. המוראיה. משוש דלמיירי בפירושי השמות נקט לה: **למה רגשו גוים**. מה תועלת לשם. אלמא דבר קל הוא בעיניו: **מי שלבו נוקפו**. הירא מעבירות שבידו: **אומר כן**. מפרש אל תתחר במרעים אל תתקוטט והוא אינו כן אלא אל תתחר במרעים [כ]להתגרות במעשיהם לומר לעשה כן גם אני: **ואומר אל יקנא לבך בחטאים כי אם בירא ה' כל היום**. (ג) [ד]אפשר לומר אל תתקוטט עם רשעים כי אם בירא ה' ירא[ה] ה' אלא על כרחך אל יקנא לבך לעשות כמותן: **יחילו**. יגליחו. וחבירו על כן לא יחיל טוחו (מיוב כ): **מרום משפטיך מנגדו**. מסולקין דיניך ברחוק הימנו: **יפיח בהם**. בנפיחתו הוא דוחה אותם הקש: **ומאי מקום**. סיפיה דקרא ולא יוסיפו בני עולה לענותו: **כסיב לענותו**. בספר שמואל: **וכסיב לכלותו**. בדברי הימים (א יח): **בתחלה**. כשנבנה הבית נבנה על מנת שלא לענות עוד אויבים לישראל: **ובסוף**. כשחטאו נגזר עליהם עניו ותפלתם מגינה עליהם מן הכליון: **לא יכילנא**. תש כחי: עת

א) ב"ר יד: ע"ש, **ב)** ל"ל אלנזר, **ג)** [עי' תוס' יומא לא ב ד תוספות כתובות קד ב ד"ה שניו, **ד)** ס"פ אמר מתם בכל דרכיה של אבא, **ה)** מגילה ו:, **ו)** מס' ד"פ רבה פרק ב, **ז)** מגילה ו: ב"מ עא., **ח)** פי' על זה תמצא בהרי"ף בע"י [ובכרש"ן ועיין בילקוט תהלים יי"ד רמז תרמ"ט, **ט)** ל"פ לתולמו, **י)** כמ"ש [בדה"י ב ז יז] כתיב לבלותו, **כ)** ס"פ להתאוות, **כא)** עי' בפרש"י שבע"י, **כב)** בס"פ: יהל,

הגהות הב"ח

(א) גמ' אבא אבריהם אבינו וקבלו: **(ב)** שם אף כאן דוד כיון: **(ג)** רש"י ד"ה ואומר וכו' היום ראי אשבר:

גליון הש"ס

גמ' **אפ"ה לא אקנא ביה** בר'. עב"ב קבג ע"ב ובכרש"ן פס"ק: **שם אלא שמות**. עי' שם קמג ע"ב תוד"ה שהיו: **שם** קינה לדוד מיבעי ליה. עיין בזוה"ק פרשה ויצא ד"ה ויבא והנה בלה בשדה. דמצני דתמיכ דוד דקוב"ה סליק ליה תוכיי לתמוה עלמא. כיון דתמיה דהכא בהאי עלמא בעי למיבני מיניה תדי תו דתמיה **שם הוא בצדיק** גמור בר'. עי' זוה"ק ר"פ פינחס: **שם שעה משחקת לו שאני** בר'. מג"ל ס"ם קנ"ו: **שם** גדולה שמושה בר'. עי' תוס' כתובות י"ז ע"ב ד"ה מנטלין:

מוסף רש"י

אל תתחר במרעים להיות כמרעים. אל תתחר אינו לשון גילוי אלא אל תתחר כמעשיו, כמו (ירמיה יב ה) ואיך תתחרה את הסוסים, כלומר עשיו כך כמוהו (מגילה ז:). **ואומר אל יקנא לבך בחטאים.** על כיוון אין קנאה זו לשון גילוי אלמתה אלא אחוזת מעשיו, מלכתיב בסיפא כי אם ביראת ה' כל היום (שם). **צדיק** גמור אינו בולע. ופף על פי שמתמוטט עולה ופיו נבלע לעולם (ב"מ עא.).

מוסף תוספות

א. [ו]נקט האי קרא משום שנכתב באל"ף דל"ת. תוס' הרא"ש. **ב.** והוא כתיב באל"ף דל"ת. תוס' ר"י שילאלון. **ג.** שנאמר ויהי מקץ שלשים שנה וגו'. תוס' שנת י: ד"ה וכל. שלשים שנה היו משנגזרה גזירת בין הבתרים עד שנולד יצחק, כ"ש שמות יב מ.

מסורת הש"ס

ו) [ירושלמי סוכה: תענית מ:, יומא עב. סנהדרין מד.], כט. [ירושלמי שם היטב], ד) לקמן דף ב:, ה) [לעיל מ"ד מ"ח מולין מד:], ו) [לעיל מדברי ה"ר כל"ל, ז) [ועי' תוס' סוטה לט. ד"ה כיון].

הגהות הב"ח

(א) גמ' פדה בשלום נפשי מקרב לי וגו' מאי פדה בשלום נפשי אמר הקב"ה: (ב) שם המלאיים שם בהלכה: (ג) שם הנהנה מיגיע כפי יומר: (ד) שם זה המנין ס"ת בשהוא פתוח ויופא: (ה) תום' קודם ד"ה רב אשם ל"ל ד"ה שיעור שני פתחים פירש בקונטרס שיעור ב' פתחים ממש צריך להכנס לבית הכנסת שיעור רוחב ב' פתחים שהם ח' אמות אבל זה אינו דמאחר שהוא יושב בב"ה מה לי סמוך לפתח מה לי אינו סמוך וכן אם היה בית הכנסת צר והיה שם רוב עם בע"כ צריך לישב קרוב וסמוך לפתח אלא הכי פי' שלא יטהר להתפלל מיד כשבא בבית הכנסת אלא ישב מעט כדי שתתישב דעתו עליו שגם זה אין דבר הגון להתחיל מיד שנראה עליו כמשאוי: (ו) ד"ה רב אשם וכו' אומנתו הוא וכתב ואגן מקמכר:

גליון הש"ם

גמ' כל העוסק בתורה כו'. בר"ן איתא ומנו בנסכ"ג: שם לעולם יהוי כו'. מג"א סימן תכ"ח סק"ג: שם בין פסוקא לפסוקא כו'. עי' יומא יז ע"ב בפ"י ד"ה ובא מפני: רש"י ד"ה במשחל כו' כמושך כו'. כי מן המיים משתהו שמות ב': (מתרגם מן מיא שחלמיה):

הגהות הגר"א

[א] גמ' מאי דכתיב ואני. נ"ב גי' ריי"ף ורא"ש אין הפלגו של אדם נכנס הכנסת שנאמר ואני:

מוסף תוספות

א. לפי שמעכב את אחרים מלשמוע, אבל בלחש שפיר דמי. תוס' הרא"ש. ב. ה"ה דלא מהדר אפיה מצי למגרס בלחש, אלא וכו'. שם. ג. שאנו רוצים שיהיו עשרה שומעים לפ"ת. תוס' ר"י אולפון. ד. אבל האידנא כרבא סבירא לן, דאמר רבא כיון שנפתח ס"ת וכו'. תוס' סוטה לט. ד"ה כיון.

רב נסים גאון

ואיבא דאמרי מטה ארמית ממש. ממעשה שהיה לרב פפא אמרי דרב פפא היתה לו מלחה אצל גוי אמר כיון שדחקו רב פפא לגוי במלחה שלו רצה הגוי לעשות לו עלילה במרמה כדי להנצל בה מן התביע' שלו מה עשה נטל תינוק אחד קטן מת והשכיבו על מטה שלו וכסהו בבגדים כדי שלא יראיש בו אדם ואמר לו לרב פפא בא עמי לביתי ואני נותן לך את שיש לך אצלי הלך אצלו ונכנס לביתו אמר לו הגוי שב לך על המטה נתן עיניו רב פפא בדברים שהיו על המטה קודם שישב עליה ומצא התינוק המת מוטמן בתוך הבגדים והרגיש הדברים שרצה להתעולל עליו בעלילות ברשע ומאותה שעה אסרו חכמים לישב כן וזה המעשה בקבלה הוא אצלי מרבי אדרונינו הרב הקדוש רבנו חשויאל ריש ב רבנן ז"ל ולתחיה וגם מצאתי אותו בתשו' הגאונים כמו כן:

(ה) **רב** ששת מהדר אפיה וגרים. וא"ת והא אמרינן בסוטה (פ"ז ד' לט.) מאי דכתי' וכפתחו עמדו כל העם (נחמיה ח) כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפי' בדבר הלכה. ויש לומר התם איירי בקול רם כדי שלא יבטלו קול קריאת התורה[א] והכא איירי בנתח. ואמי דקא מהדר אפיה[ב] דבומא משמע[ג] אע"ג דמהדר אפיה שנראה כמניח ספר תורה שפיר דמי והא' מהדר אפיה כדי שיכוון בקשבו. ורב אלפס (מגילה פ"ד) כתב דה"ג מפרשי דוקא שיש שם עשרה אחרינא אז יכול לגמוד. אבל אין שם עשרה כי אם עמו לא[ד]. והכא מיירי שהיו שם עשרה בלא הוא ועוד תירץ האלפסי שאני רב ששת שאומתו אומנתו הוא[ה]. (ו) ואגן מסתבר לן כי אפי' (ז) מילוגא[ח]: **שנים** מקרא ואחד תרגום. יש מפרשים[ט] והוא הדין לעוזעות בלע"ז שלהן הוי כמו תרגום

עם רצון. אלמא יש שעה שהיא של רצון: **כגיר לא ימאס.** תפלת הרבים לא ימאס: **מקרב לי.** ממלחמות הגאות עלי: **כי ברבים היו עמדי.** שהתפללו עמי: **פדה בשלום.** זה שעסק בדברי שלום תורה לכתיב וכל מתיבותיה שלום (משלי ג) וכן גמילות חסדים נמי שלום הוא שממוך שגומל חסד בגופו לחבירו הוא מכיר שהוא אוהבו ובא לידי אהוה ושלום: **הנני נופשם מעל אדמתם.** סיפיה דקרא הוא: **מקדמי.** שחרית: **מחשכי.** ערבית. כלומר מתקיימין בבית הכנסת: **שיעור של שני פתחים.** רוחב יכנס לפנים שלא יצב סמוך לפתח דנראה עליו כמשוי עכוב בית הכנסת ויהא מזומן סמוך לפתח ללאת: **יפעל נעם מלא.** יתפלל שיהו מצויין לו כשיצמרך: **נעם מלא זו מיפה.** שימות במיתה יפה ונוחה: **אסכרא.** אישטרלאנגולמנ"ט בלע"ז שבתוך הגוף: **כחיורא בגבבא דעמרא דלאחורי גשרא.** בענפי הסיריס הנסבכים בגזע הלמר כשאדם נופל בחזקה ומשליך לאחור שלי אפשר שלא יתקן הלמר עמה: **כפיטורי בפי ושט.** יש אוקיינוס יש בו מקומות שאינו מקבל ברזל ומחברין לוחי הספינה ע"י חבלים ועקלים שתוחבים בנקביו ומוקנין אותו בדוחק לפי שהם גסין במדת הנקב: **פיטורי.** חבלים דמתרגמינן ופטורי ליליס (מלכים ח ו) אטונין: **בפי ושט.** הוא הנקב שהוא עגול כפי ושט: **למשחל בניחא מחלבא.** כמושך מימת שער מתוך החלב: **זיבולא בפרייסא שלמא.** שיהא לו שלום כל ימי חייו ואף ביום קבורתו עד שהלכת עפר האמרולה שבכיסוי קבורתו: **זיבולא.** פלאט"ל בלע"ז: **נעם מלא זה בית הכסא.** שיהא דר במקום שיש בית הכסא סמוך לו. לפי שהיתה קרקע של בגל מצולת מים ואין יכולין לחפור שם חפירות והיו צריכין ללאת בשדות ולהתרחק מאד: **המצויינים.** ליון ואפיקת לבור: **ביני עמודי.** שבית המדלש נכון עליהם מלמעלה: **שלא ומן ששמעני כן גרא קייס לו'.** דסמוך למיתת שמעני כתיב ויתחתן שלמה את פרעה (מלכים א ג): **הא דכייף ליה.** אם כפוף הוא לרבו לקבל מוכחתו ידור אצלו. ואם לאו טוב להתרחק ממנו ויהי שוגג ואל יהי מזיד: **מהדר אפיה וגרים.** משגתו בשקוין בספר תורה: **ישלים פרשיותיו.** של כל שבת ושבת: ואפי'

מאי דכתיב [א] [1]ואני תפלתי לך ה' עת רצון [א]אימתי [ב]עת רצון בשעה שהצבור מתפללין. ר' יוסי ברבי חנינא אמר מהכא [2]כה אמר ה' בעת רצון עניתיך ר' אחא ברבי חנינא אמר מהכא [3]הן אל כביר ולא יואס וכתיב [4]פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי תניא נמי הכי רבי נתן אומר מגין שאין הקב"ה מואס בתפלתן של רבים שנאמר הן אל כביר ולא יואס וכתיב פדה בשלום נפשי מקרב לי וגו' [ג] אמר הקב"ה כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים [ד]ומתפלל עם הצבור מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם אמר ר"ל [ה]כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם להתפלל נקרא שכן רע שנאמר [5]כה אמר ה' על כל שכני הרעים הנוגעים בנחלה אשר הנחלתי את עמי את ישראל ולא עוד אלא שגורם גלות לו ולבניו שנא' [5]הנני נותשם מעל אדמתם ואת בית יהודה אתוש מתוכם. אמרו ליה לר' יוחנן איכא סבי בבבל תמה ואמר [6]למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה כתיב אבל בחוצה לארץ לא כיון דאמרי ליה מקדמי ומחשכי לבי כנישתא אמר היינו דאהני להו כדאמר ר' יהושע בן לוי לבניה קדימו והשיכו ועיילו לבי כנישתא כי היכי דתורכו חיי א"ר אחא ברבי חנינא מאי קרא [7]אשרי אדם שומע לי לשקד על דלתותי יום יום לשמור מזוזות פתחי וכתיב בתריה [8]כי מוצאי מצא חיים. אמר רב חסדא [ו]לעולם יכנס אדם שני פתחים בבית הכנסת שני פתחים סלקא דעתך אלא אימא שיעור שני פתחים ואחר כך יתפלל: [9]על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא אמר ר' חנינא לעת מצא זו אשה שנא' [10]מצא אשה מצא טוב [ז]במערבא כי נסיב אינש אתתא אמרי ליה הכי מצא או מוצא מצא דכתיב מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה' מוצא דכתיב [11]ומוצא אני מר ממות את האשה וגו' ר' נתן אומר לעת מצא זו תורה שנאמר [8]כי מוצאי מצא חיים וגו' רב נחמן בר יצחק אמר לעת מצא זו מיתה שנא' [12]למות תוצאות תניא נמי הכי תשע מאות ושלשה מיני מיתה נבראו בעולם שנאמר למות תוצאות תוצאות בגימטריא הכי הוו קשה שבכלן אסכרא ניחא שבכלן נשיקה אסכרא דמיא כחיורא בגבבא דעמרא דלאחורי נשרא ואיכא דאמרי כפיטורי בפי ושט נשיקה דמיא כמשחל בניתא מחלבא ר' יוחנן אמר לעת מצא זו קבורה א"ר חנינא מאי קרא [13]השמחים אלי גיל ישישו כי ימצאו קבר אמר רבה בר רב שילא היינו דאמרי אינשי ליבעי אינש רחמי אפילו עד זיבולא בתרייתא שלמא מר זוטרא אמר לעת מצא זה בית הכסא אמרי במערבא הא דמר זוטרא עדיפא מכלהו. אמר ליה רבא לרפרם בר פפא לימא לן מר מהני מילי מעלייתא דאמרת משמיה דרב חסדא במילי דבי כנישתא אמר ליה הכי אמר רב חסדא מאי דכתי' [14]אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב אוהב ה' שערים המצויינים [ח] בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות והיינו דאמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד [ט]לא הוה מצלינא אלא היכא דגריסנא. [ז]רבי אמי ורבי אסי אף על גב דהוו להו תליסר בי כנישתא בטבריא לא מצלו אלא ביני עמודי היכא דהוו גרסי: ואמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא גדול הנהנה מיגיעו [ג] יותר מירא שמים דאילו גבי ירא שמים כתיב [15]אשרי איש ירא את ה' ואילו גבי נהנה מיגיעו כתיב [16]יגיע כפיך כי תאכל [ז]אשריך וטוב לך [ח]אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא ולגבי ירא שמים וטוב לך לא כתיב ביה: ואמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא [ט]לעולם ידור אדם במקום רבו שכל זמן ששמעי בן גרא קיים לא נשא שלמה את בת פרעה והתניא אל ידור לא קשיא הא דכייף ליה הא דלא כייף ליה: אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי מנחם אמר ר' אמי מאי דכתי' [17]ועוזבי ה' יכלו [י]זה המניח ס"ת [ז] [י]ויוצא רבי אבהו ופיק בין גברא לגברא. בעי רב פפא [ח]בין פסוקא לפסוקא מהו תיקו [ט]רב ששת מהדר אפיה וגרים אמר אנן בדידן ואינהו בדידהו: אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי אמי [י]לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום ואפילו

(ה) [ירושלמי שם] נ"ל דלא בטלוס נפשי מקרב לי וגו' מאי פדה בשלום נפשי אמר הקב"ה: (ו) שם המלאיים שם בהלכה: (ז) שם הנהנה מיגיע כפי יומר: (ד) שם זה המנין ס"ת בשהוא פתוח ויופא: (ה) תום' קודם ד"ה רב אשם ל"ל ד"ה שיעור שני פתחים פירש בקונטרס שיעור ב' פתחים ממש צריך להכנס לבית הכנסת שיעור רוחב ב' פתחים שהם ח' אמות אבל זה אינו דמאחר שהוא יושב בב"ה מה לי סמוך לפתח מה לי אינו סמוך וכן אם היה בית הכנסת צר והיה שם רוב עם בע"כ צריך לישב קרוב וסמוך לפתח אלא הכי פי' שלא יטהר להתפלל מיד כשבא בבית הכנסת אלא ישב מעט כדי שתתישב דעתו עליו שגם זה אין דבר הגון להתחיל מיד שנראה עליו כמשאוי: (ו) ד"ה רב אשם וכו' אומנתו הוא וכתב ואגן מקמכר:

גליון הש"ם

גמ' כל העוסק בתורה כו'. בר"ן איתא ומנו בנסכ"ג: שם לעולם יהוי כו'. מג"א סימן תכ"ח סק"ג: שם בין פסוקא לפסוקא כו'. עי' יומא יז ע"ב בפ"י ד"ה ובא מפני: רש"י ד"ה במשחל כו' כמושך כו'. כי מן המיים משתהו שמות ב': (מתרגם מן מיא שחלמיה):

הגהות הגר"א

[א] גמ' מאי דכתי' ואני. נ"ב גי' ריי"ף ורא"ש אין הפלגו של אדם נכנס הכנסת שנאמר ואני:

מוסף תוספות

א. לפי שמעכב את אחרים מלשמוע, אבל בלחש שפיר דמי. תוס' הרא"ש. ב. ה"ה דלא מהדר אפיה מצי למגרס בלחש, אלא וכו'. שם. ג. שאנו רוצים שיהיו עשרה שומעים לפ"ת. תוס' ר"י אולפון. ד. אבל האידנא כרבא סבירא לן, דאמר רבא כיון שנפתח ס"ת וכו'. תוס' סוטה לט. ד"ה כיון.

רב נסים גאון

ואיבא דאמרי מטה ארמית ממש. ממעשה שהיה לרב פפא אמרי דרב פפא היתה לו מלחה אצל גוי אמר כיון שדחקו רב פפא לגוי במלחה שלו רצה הגוי לעשות לו עלילה במרמה כדי להנצל בה מן התביע' שלו מה עשה נטל תינוק אחד קטן מת והשכיבו על מטה שלו וכסהו בבגדים כדי שלא יראיש בו אדם ואמר לו לרב פפא בא עמי לביתי ואני נותן לך את שיש לך אצלי הלך אצלו ונכנס לביתו אמר לו הגוי שב לך על המטה נתן עיניו רב פפא בדברים שהיו על המטה קודם שישב עליה ומצא התינוק המת מוטמן בתוך הבגדים והרגיש הדברים שרצה להתעולל עליו בעלילות ברשע ומאותה שעה אסרו חכמים לישב כן וזה המעשה בקבלה הוא אצלי מרבי אדרונינו הרב הקדוש רבנו חשויאל ריש ב רבנן ז"ל ולתחיה וגם מצאתי אותו בתשו' הגאונים כמו כן:

תורה אור השלם

1. וְאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרֹב חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ: תהלים סט יד 2. כֹּה אָמַר יְיָ בְּעֵת רָצוֹן עֲנִיתִיךָ וּבְיוֹם יְשׁוּעָה עֲזַרְתִּיךָ וְאֶצָּרְךָ וְאֶתֶּנְךָ לִבְרִית עָם לְהָקִים אָרֶץ לְהַנְחִיל נְחָלוֹת שֹׁמֵמוֹת: ישעיהו מט ח 3. הֵן אֵל כַּבִּיר וְלֹא יִמְאָס כַּבִּיר כֹּחַ לֵב: איוב לו ה 4. פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי: תהלים נה יט 5. כֹּה אָמַר יְיָ עַל כָּל שְׁכֵנַי הָרָעִים הַנֹּגְעִים בַּנַּחֲלָה אֲשֶׁר הִנְחַלְתִּי אֶת עַמִּי אֶת יִשְׂרָאֵל הִנְנִי נֹתְשָׁם מֵעַל אַדְמָתָם וְאֶת בֵּית יְהוּדָה אֶתּוֹשׁ מִתּוֹכָם: ירמיהו יב יד 6. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ: דברים יא כא 7. אַשְׁרֵי אָדָם שֹׁמֵעַ לִי לִשְׁקֹד עַל דַּלְתֹתַי יוֹם יוֹם לִשְׁמֹר מְזוּזוֹת פְּתָחָי: משלי ח לד 8. כִּי מֹצְאִי מָצָא חַיִּים וַיָּפֵק רָצוֹן מֵיְיָ: משלי ח לה 9. עַל זֹאת יִתְפַּלֵּל כָּל חָסִיד אֵלֶיךָ לְעֵת מְצֹא רַק לְשֶׁטֶף מַיִם רַבִּים אֵלָיו לֹא יַגִּיעוּ: תהלים לב ו 10. מָצָא אִשָּׁה מָצָא טוֹב וַיָּפֵק רָצוֹן מֵיְיָ: משלי יח כב 11. וּמוֹצֵא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת הָאִשָּׁה אֲשֶׁר הִיא מְצֹדִים וְחֲרָמִים לִבָּהּ אֲסוּרִים יָדֶיהָ טוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים יִמָּלֵט מִמֶּנָּה וְחוֹטֵא יִלָּכֶד בָּהּ: קהלת ז כו 12. הֲאֵל קִנְאִי אֵל מִלְּהוֹשִׁיעַנִי וְאֲדֹנָי בְּמַעֲנֵה חֲרָבוֹת: תהלים סח כא 13. הַשְּׂמֵחִים אֲלֵי גִיל יָשִׂישׂוּ כִּי יִמְצְאוּ קָבֶר: איוב ג כב 14. אֹהֵב יְיָ שַׁעֲרֵי צִיּוֹן מִכֹּל מִשְׁכְּנוֹת יַעֲקֹב: תהלים פז ב 15. הַלְלוּיָהּ אַשְׁרֵי אִישׁ יָרֵא אֶת יְיָ בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד: תהלים קיב א 16. יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ: תהלים קכח ב 17. וְשָׁבַר פְּשָׁעִים וְחַטָּאִים יַחְדָּו וְעֹזְבֵי יְיָ יִכְלוּ: ישעיהו א כח

עין משפט נר מצוה

כט א מיי' פ"ח מהלכות תפלה הלכה ג' סמג עשין יט טוש"ע או"ח סימן ל' סעיף ט:
ל ב מיי' שם ומפ"ג שם טוש"ע או"ח סימן ל' סעיף יא:
לא ג מיי' שם הלכה ב סמג שם טור שו"ע או"ח שם סעיף כ:
לב ד מיי' שם הלכה ג סמג שם טוש"ע או"ח שם סעיף יח:
ה [מיי' פ"ג מהל' תלמוד תורה הל' יא] טוש"ע יו"ד סי' רמו סעיף כא כהגה:
לג ו ז מיי' פי"ג מהל' תפלה הלכה ט סמג שם טוש"ע או"ח סימן קטו סעיף ג:
לד ח [טור שם]:
ט מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ב [רב אלפס כתן ופסק הקולמוס את המגילה דף רמ"ן]:
לה י מיי' פי"ג שם הלכה כה סמג שם טור ושו"ע או"ח סימן רפה סעיף ג:

לעזי רש"י

אישטראנגולמנ"ט [בר"ן מלנ"ט]. פצע חמור (בגרון המעכב את הנשימה). פלאד"א [פילידי"א]. מלוא היעה.

מוסף רש"י

ומתפלל עם הצבור. לכתיב כי ברבים היו עמדי (כתי' ודפו"י). על כל שכני הרעים. היקר לאפסר לגיות שכן רע לשקמ"ה, אלא אחיה הוא שכן רע שאינו בא לטלטלות בנים שבינתו (כתי' ודפו"י). כחיורא בגבבא כו'. כך הגשמה יוצאת בגוזתא לאקבלת בזוהמ (דפו"י). כפיטורי בפי ושט כו'. וכגמפרקין זו מוו מוליאון לוחן בזוהמ גדול, כך יוצאת הגשמה מן הגוף בגוזתא לאקבלת (דפו"י). כמשחל. לשון הוצאה (שמות ב י). יגיע כפיך כי תאכל. שאינו מוחל בגל אחרים לגנוב ולגזול (חולין מד:). אשריך בעולם הזה. שלא תצטרך לגבייות (אבות פ"ד מ"א). טוב לך לעולם הבא. דמתוך שהוא נהנה מיגיעו לא בא לידי גזל וגזל שני עולמות (שם).

רבינו חננאל

וכתיב פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי. אמר הקב"ה כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם. פי' פדה הקב"ה נפשי מכל צרה בעסקי בתורה שהיא שלום, שנאמר וכל נתיבותיה שלום, מקרב לי, זה גמ"ח שמקרבת אפי' הרחוקים. כי ברבים היו עמדי, כלומר הצבור היו מתפללין עמדי במקום שכינתך בבית הכנסת. אלא אימא שיעור שני פתחים ואחר כך יתפלל. והנכנס בבית הכנסת יכנס שיעור שני פתחים ואח"כ יתפלל שנאמר לשמור מזוזות פתחי. אסכרה דמיא כחיורא מגבבא דעמרא.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

מאימתי פרק ראשון ברכות

א [נוס"ש יו"ד סי' כג סעיף ב:]:

לו ב מיי' פ"ו מהלכות תפלה הלכה ה סמג עשין יט טוש"ע או"ח סימן ל סעיף ח:

לז ג מיי' פ"ז מהל' ק"ש הל' י יב סמג עשין יח טוש"ע או"ח סימן נח סעיף ג ד ה וסימן לה סעיף ד:

תורה אור השלם

1. עֲטֶרֶת וְדִיבֹן וְיַעְיר וְנִמְרָה וְחֶשְׁבּוֹן וְאֶלְעָלֵה וְשִׁבְמָה וּנְבוֹ וּבְעוֹן:
במדבר לב ג
2. שֵׁבֶת שַׁבָּתוֹן הוּא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב מֵעֶרֶב עַד עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם:
ויקרא כג לב
3. וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרָחֵל וְלֵאָה הַשָּׂדֶה אֶל צֹאנוֹ:
בראשית לא ד
4. אֲנִי צִוִּיתִי לִמְקֻדָּשַׁי גַּם קָרָאתִי גִבּוֹרַי לְאַפִּי עֲלִיזֵי גַאֲוָתִי:
ישעיהו יג ג

רבינו חננאל

רב ביבי בר אביי סבר לאשלומינהו לכולהו פרשייתא דכלה במעלי יומא דכיפורי. פרשייתא דכלה הן ד' פרשיות באלול וד' פרשיות שקורין בארב. ומפני שהיה רב ביבי בר אביי טורח [בהדש הכלה] במסכתא דכלה ולא מצא פנאי [לקרות] להשלים כל פרשה בשבתא סבר לאשלומינהו לכולהו הני ד' פרשיות בערב יוהכ"פ. ואסקינא הנינא דבלבד שלא יקרים ושלא יאחר אלא כל פרשתא בשבתא. **והזהרו בורידין.** פי', חוטין דקין שהן מלאין דם וסמוכין לושט. **ומשום מעשה דרב פפא.** שהיה נושה בארמאי ממון ובא לביתו לפרעו, והיה לאותו ארמאי בן ומת והיה מוטל על המטה, כיון שנכנס רב פפא אמר ליה שב על המטה, כיון שישב על המטה צעק כי אתה הרגת את בני וכו'. [באותה שעה אמרו אל תשב במטה ארמית]. א"ר **יהודה אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל.** הא דתנן רבן גמליאל אומר עד שיעלה עמוד השחר. אמר רב [יהודה] אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל, וכן הלכה לעולם עד שיעלה עמוד השחר ואפילו שלא בשעת הדחק. אבל הא דתני ר' שמעון בן יוחאי משום רבי עקיבא פעמים שאדם קורא קרית שמע שתי פעמים ביום, אחת קודם הנץ החמה ואחת לאחר הנץ החמה ויוצא בה ידי חובתו של יום ושל לילה, וא"ר יהושע בן לוי הלכתא כותיה. **ההיא** אסיקנא כדאי הוא ר' שמעון בן יוחאי לסמוך עליו בשעת הדחק, כגון דאתינים ולא קרא ק"ש עד שעלה עמוד השחר, הואיל ועדיין לא הנצה החמה התירו לו בשעת הדחק כגון דאתינים בשכרון וכיוצא בו, ובלבד שלא יאמר

מסורת הש"ס

ג) מ"ל דיבון ועטרות שבסוף מסכתי. ב) [נ"י הענין בענין כל הרביעי סבר לאשלומינהו לכולהו פרשייתא דכלה כמעלי יומא דכפורי פי' הן שמנה פרשיות שקורין בד' שבתות שבאלול ובד' שבתות שבאלד ומפני שהיה רב ביבי טורח בהדש הכלה בסמ' דכלה לא מצא פנאי להשלים כל פרשה בשבתא). ג) פסחים סח: יומא פח: ר"ה טו., ד) [בנהדרין נו.], ה) מולין מז., ו) ר"ה יד: מגמות לט., ז) פסחים קיב., ח) [ע"ש בהש"י ובהשב"ם המעשה בענין אחר ול"ע גם בפי' רש"י דהכא], **ט)** לקמן קפ. ע"ש., י) תוספתא פ"ז ה"ב, **כ)** [דברים יז], **ל)** [בקדושין דף מט. המתרגם פסוק לגלותן], **מ)** [כל"ל וכ"ה בסמג עשין יט], **נ)** [טוב להניח לגנן].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מני ליתי וכו' פרש לגא כל"ל ותיבת ומדי נמחק: **(ב)** תוס' ד"ה רבלים וכו' במדרש יש ג' דברים:

מוסף רש"י

מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי. בפרק בתרא דיומא מוקמינן לה דרשא אליבא דמ"ד אין אדם מוזהר על תוספת עיני להתענות ולהתענות מבעוד יום, ואפילו למאן דאית ליה מוסיפין מחול על קודש, מקבלת אחריא נקבלה ליה, מבחרים ובקליר דשמש, שלבך מי אתת האי בתשעה לחמי אתת, והכי קאמר מה שאתם עושים בתשעה לתיעני אכילה ושתיה אני קורא עיני (פסחים סח:) דהכי אמר קרא ועיניהם בתשעה, אכילת תשעה אני קורא עיני, וכיון דאכילתו עיני תשיבה כל דמפיק באכילה ושתיה טפי עדיף, דהא מדקאמר בערב על כרחך לא מקפיד אעיני דתשעה, וכי קרי עיני בתשעה אכילה ושתיה דדייה קרי עיני (ר"ה ט.) והכי משמע קרא ועיניהם בתשעה, לומר שאתן עלמך בתשעה שתוכל להתענות בעשרה, ומדלפקיה קרא בלשון עיני לומר לך הרי הוא כאילו מתענה בתשעה (יומא פא:). **עד שישחוט את הורידין.** מוטי אלותר שמקלמין את הדם, ובגמרא מפרש דלתעוף קאי ומשום לטוליא את הדם (חולין כז.) דאיכא דלולה כולי כאחד איני מוקמי ומעלמו הכבר מיה וכמתה (סנהדרין צז.). **והזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו.** אף על פי שאדם תלמודו הואיל ומחמת אונסו הוא (שם). **אסור לו לאדם שיעבור וכו' בשעה שהצבור מתפללין.** דכיון שאינו נכנס נראה כפורק עול ומנוה בית הכנסת (לקמן מא.) לו: שנכלה בספר, שעומד מלחמיה ואינו נכנס (עורבין יח.).

מוסף תוספות

א. אלא שבזמנם היו מדברים לשון התרגום ומבינים אותו. מגוק"י. ב. אבל עכשיו שלא נצטוה אסור הוא בכך. תוס' פסים יומא פא: ג. דהא דקאמר דלייליא הוא משמע לענין שכיבה. תוס' כ"ש שילמאן. [ר"ן] לפי שיש בני אדם ישנין לאחר עמוד השחר נקרא לילה. ריבב"ן. [ר"ן] הא דנפיק בה ידי קריאה דיום משום דאיכא קצת אנשי דקימי מההיא שעתא ובר', והילכך הוי זמן שכיבה וזמן קימה מערבין זה בזה. רשב"ם.

מרגום שמפרש לפעמים. כי כמו שהתרגום מפרש לע"ה כך הם מביינים מתוך הלע"ז[א]. ולא נהירא שהרי התרגום מפרש במה שאין ללמוד מן העברי כדאשכחן [ב]בכמה דוכתי דאמר רב יוסף (מגילה ד' ג.) אלמלא תרגומא דהאי קרא לא ידענא מאי קאמר ע"כ אין לומר בשום לשון פעם שלישית כי אם בלשון תרגום:

ואפילו [ג]עטרות ודיבון וכו'. פי' רש"י אפי' עטרות ודיבון שאין בו תרגום שלריך לקרותו שלשה פעמים בעברי. וקשה אמאי נקט עטרות ודיבון שיש לו מ"מ תרגום ירושלמי. היה לו לומר ראובן ושמעון או פסוק אחרינא שאין בו תרגום כלל. ויש לומר משום הכי נקט עטרות ודיבון אע"ג שאין בו תרגום ידוע אלא תרגום ירושלמי וצריך לקרות ג' פעמים העברי מ"מ יותר טוב לקרות פעם שלישית בתרגום: **כאילו מתענה תשיעי ועשירי.** ה"פ אם נצטווה להתענות יום ט'[ב]. והקשה רבינו שמואל ב"ר אהרן מיגבי"ל אמאי קשיא ליה והא כתיב בראשון בראבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצות (שמות יב) ואותו ערב ר"ל ערב של ט"ו הכא נמי נימא אמאי ערב ערב של עשירי ויש לומר דשאני התם דכתיב תאכלו לנסוף דמשמע הכי בראשון בד"ד בלילה תאכלו מצות. אבל הכא כתיב ועניתם קודש בערב דמשמע ועניתם מיד ביום התשיעי: **ישלים** פרשיותיו עם **הצבור.** נראה דכל השבוע מכוין דמתחילין לקרות הפרשה דהייט ממנחת שבת ואילך עד שבת הבאה נקרא"ת עם הצבור ואע"ג דלענין גיטין לא נקרא קמי שבת אלא מרביעי ואילך[א] (בפסחים ד' קו.) מ"מ [וזמן השלמה יש] במדרש (ב) ג' דברים זה רבינו הקדוש לבניו בשעה שנפטר שלא תאכלו לחם בשבת עד שתגמרו כל הפרשה משמע דקודם אכילה צריך להשלימה. ומיהו אם השלימה לאחר אכילה שפיר דמי. מ"מ מצוה מן המובחר קודם אכילה: **לא** לעולם ליליא הוא. תימה אם כן לימא רבותא שפעמים יש אדם קורא לאחר שיעלה עמוד השחר שני פעמים ויוצא בו משום שחרית ומשום ערבית[ג]. וי"ל דהכי קאמר לעולם ליליא הוא בשאר מצות דבעינן בהו יום כמו תפילין וציצית. אבל גבי ק"ש לא הואיל ואיכא אינשי דקיימי בההיא שעתא לאו זמן שכיבה הוא. והאי דנקט לאחר שיעלה עמוד השחר לאו דוקא מיד הוא דהא צריך להמתין לכל הפחות שיעורא דמתניתין (לקמן ט:) עד שיכיר בין תכלת ב לבן כדאי: לעולם

ואפי' עטרות ודיבון. שאין בו תרגום: **מעלה עליו הכתוב כו'.** והכי קאמר קרא הכיון עצמכם בתשעה לחדש לענוי המחרת והרי הוא בעיני כענוי היום: **לאקדומינהו.** לסדר כל הפרשיות בשבת אחת או בשתי שבתות: **עד שישחוט את הורידין.** כדי שיצא כל הדם. ולא אמר כן אלא בעוף הואיל ולולהו כולו כאחד:

מחמת אונסו. שהלה או שנטרד בדומה מזונות הזהרו בו לכבדו: **שכרי נוחות מונחות נארון.** לכתיב (דברים י) אשר שברת ושמתם בארון אף השבריס תשיס בארון: **משום סכנה.** שלא יקוץ ידו: **משום קלקול פעודה.** אף בחבורה קטנה יצא דס וילכלך את המאכל וימאיס את המסובין: **בגא ק"ש.** שהתה מעתן דומה למטת ארמית: **ארמית ממש.** על מטת ארמית: **מעשה דרב פפא.** שאמרה לו שב על המטה והיה בנה מת מוטל עליה והיתה רוצה להעליל עליו ולומר שיבא עליו והרגו: **אסור לעבור וכו'.** שנראה כמבריח עצמו מפתח בית הכנסת שבמזרח: **על גב היד.** את יד תכרו הוא נוסק ולכך תשיבות הוא זה מפני הכרוך: **אגא בשדה.** דאמרי אינשי אזיס לכותל: **בדבר אחר.** תשמיס: **אני ליתי למקודשי.** במתלת בכל כתיב אני ליתי את מלכי פרס (א) ומדי לבא ולהשתיתה: **ליגיא בוא.** עד הנץ החמה: **דקיימי בההיא שעתא.** הלכך זמן ק"ש דיום הוא דגבי קרית שמע ובקומן כתיב[ב] והא קיימי: והאי

ארמית ממש ומשום מעשה דרב פפא[ג] דרב פפא אזל לגבי ארמית הוציאה לו ממה אמרה לו שב אמר לה איני יושב עד שתגביהי את המטה הגביהה את המטה ומצאו שם תינוק מת מכאן אמרו חכמים אסור לישב על מטת ארמית ואל תעברו אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי דאמר ר' יהושע בן לוי[ב] אסור לו לאדם שיעבור אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין אמר אביי ולא אמרן אלא דליכא פתחא אחרינא אבל איכא פתחא אחרינא לית לן בה ולא אמרן אלא דליכא בי כנישתא אחרינא אבל איכא בי כנישתא אחרינא לית לן בה ולא אמרן אלא דלא דרי טונא ולא רהיט ולא מנח תפילין אבל איכא חד מהנך לית לן בה: תניא אמר ר"ע בשלשה דברים אוהב אני את המדיים כשחותכין את הבשר אין חותכין אלא על גבי השולחן כשנושקין אין נושקין אלא על גב היד וכשיוצעין אין יוצעין אלא בשדה אמר רב אדא בר אהבה מאי קראה[3] וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה השדה אל צאנו: תניא אמר רבן גמליאל בשלשה דברים אוהב אני את הפרסיים הן צנועין באכילתן וצנועין בבית הכסא וצנועין בדבר אחר: [4]אני צויתי למקודשי תני רב יוסף אלו הפרסיים המקודשין ומזומנין לגיהנם: רבן גמליאל אומר וכו': אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר"ג[ט] תניא ר"ש בן יוחי אומר [5]פעמים שאדם קורא ק"ש שתי פעמים בלילה אחת קודם שיעלה עמוד השחר ואחת לאחר שיעלה עמוד השחר ויוצא בהן ידי חובתו אחת של יום ואחת של לילה. הא גופא קשיא אמרת פעמים שאדם קורא קרית שמע שתי פעמים בלילה אלמא לאחר שיעלה עמוד השחר ליליא הוא והדר תני יוצא בהן ידי חובתו אחת של יום ואחת של לילה אלמא יממא הוא לא לעולם ליליא הוא והא דקרי ליה יום דאיכא אינשי דקיימי בההיא שעתא אמר רב אחא בר חנינא אמר רבי יהושע בן לוי הלכה כרבי שמעון בן יוחי איכא דמתני להא דרב אחא בר חנינא אהא דתניא רבי שמעון בן יוחי אומר משום ר' עקיבא [6]פעמים שאדם קורא קרית שמע שתי פעמים ביום אחת קודם הנץ החמה ואחת לאחר הנץ החמה ויוצא בהן ידי חובתו אחת של יום ואחת של לילה הא גופא קשיא אמרת פעמים שאדם קורא ק"ש שתי פעמים ביום אלמא קודם הנץ החמה יממא הוא והדר תני יוצא בהן ידי חובתו אחת של יום ואחת של לילה אלמא ליליא הוא לא

[פעמים שאדם קורא ק"ש וכו' לאחר שעלה עמוד השחר ויוצא בה ידי חובתו וכו' של יום]. והכי הלכתא מדאמרינן בפרק תפלת השחר אבוה דשמואל ולוי כי הוו נפקי באורחא הוו מקדמי ומצלו וכי מטא זמן ק"ש קרו.

השכיבנו, אבל שלא בשעת הדחק לא יצא אם קרא אחר שעלה עמוד השחר.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

לעולם יממא הוא. ואם תאמר ליתני שתי פעמים קודם הנץ החמה והוי רבותא טפי דאפילו קודם הנץ הוי זמן דקריאת שמע של שחרית. וי"ל כדפרישנא דהאי יממא לענין שאר מצות. אבל לענין ק"ש הואיל ואיכא אינשי דגנו לאו זמן קימה הוא. ומימא דקשיא דרבי עקיבא אדר' עקיבא דהכא קאמר אחר הנץ ולקמן (עמוד ב) קאמר מאיכיר בין חמור לערוד דהיינו אפילו קודם. וי"ל דתרי תנאי אליבא דרבי עקיבא. אי נמי יש לומר יממא הוא אפילו גבי קריאת שמע דהא זמן קימה הוא והא דאמר נקט ב' פעמים קודם הנץ משום דבעי לאשמועינן שאינו יוצא בשל לילה אחר הנץ[ב]: **ובלבד שלא יאמר השכיבנו.** פירש בקונטרס אמילתא דר"ש בן יוחי דקולא קודם שיעלה עמוד השחר קאי. ונראה לי דאם ודאי זמן שכיבה הוא ומאי למימר השכיבנו דלאו זמן שכיבה הוא כגון עמוד שכיבה הוא כיון שעלה כבר עמוד השחר אפילו קודם הנץ:

ר' אלעזר בן עזריה אומר נאמר כאן בלילה הזה וכו'. וא"ת היכי מצי למימר רבי אלעזר בן עזריה עד תצות והכתיב לא תותירו ממנו עד בקר (שמות יב) דמשמע עד בקר מיהא מצי לאכלו. ויש לומר דמצי למימר דהכי קאמר לא תעשו דבר שיבא לידי נותר עד הבקר. שאם לא יהא נאכל עד תצות לא תוכל לאוכלו ולא לשורפו בלילה דבקר אמרינן[ו] ביום אתה שורפו ואי אתה שורפו בלילה ואם כן ישאר עד הבקר: אלא לא לעולם יממא הוא והאי דקרו ליה ליליא דאיכא אינשי דגנו בההיא שעתא אמר רבי אחא ברבי חנינא אמר רבי יהושע בן לוי הלכה כר"ש שאמר משום רבי עקיבא. אמר רבי זירא[א] ובלבד שלא יאמר השכיבנו. כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר הא דרבי אחא ברבי חנינא אמר ריב"ל[ב] לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר דההוא זוגא דרבנן דאשתכור בהלולא דבריה דר' יהושע בן לוי אתו לקמיה דריב"ל אמר[ג] כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק: מעשה שבאו בניו וכו': ועד השתא לא שמיע להו הא דר"ג הכי קאמרי ליה רבנן פליגי עילווך[ד] ויחיד ורבים הלכה כרבים או דלמא רבנן כוותך סבירא להו והאי דקאמרי עד חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה אמר להו רבנן כוותי סבירא להו וחייבין אתם והאי דקאמרי עד חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה: ולא זו בלבד אמרו אלא וכו': ור"ג מי קאמר עד חצות דקתני ולא זו בלבד[ה] אמרו הכי קאמר להו ר"ג לבניה אפילו לרבנן דקאמרי עד חצות מצותה עד שיעלה עמוד השחר והאי דקא אמרי עד חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה: הקטר חלבים וכו': [ז]ואילו אכילת פסחים לא קתני ורמינהי ק"ש ערבית והלל בלילי פסחים ואכילת פסח מצותן עד שיעלה עמוד השחר אמר רב יוסף לא קשיא הא ר' אלעזר בן עזריה הא רבי עקיבא[ח] דתניא[1] ואכלו את הבשר בלילה הזה רבי אלעזר בן עזריה אומר נאמר כאן בלילה הזה ונאמר להלן[2] ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות אמר ליה ר' עקיבא והלא כבר נאמר[3] בחפזון[2] עד שעת חפזון א"כ מה תלמוד לומר בלילה יכול יהא נאכל כקדשים ביום תלמוד לומר בלילה בלילה הוא נאכל ולא ביום בשלמא לר' אלעזר בן עזריה דאית ליה גזירה שוה אצטריך למכתב ליה הזה אלא לר' עקיבא האי הזה מאי עביד ליה למעוטי לילה אחר הוא דאתא סד"א הואיל ופסח קדשים קלים ושלמים קדשים קלים מה שלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד אף פסח נאכל שתי לילות במקום ב' ימים ויהא נאכל לב' לילות ויום אחד קמ"ל בלילה הזה בלילה הוא נאכל ואינו נאכל בלילה אחר ור' אלעזר בן עזריה[4] מלא תותירו עד בקר נפקא ורבי עקיבא אי מהתם הוה אמינא מאי בקר בקר שני ורבי אלעזר אמר לך כל בקר בקר ראשון הוא. והני תנאי כהני תנאי[ט] דתניא[5] שם תזבח את הפסח בערב כבוא השמש מועד צאתך ממצרים ר' אליעזר אומר בערב אתה זובח וכבוא השמש אתה אוכל ומועד צאתך ממצרים אתה שורף רבי יהושע אומר בערב אתה זובח כבוא השמש אתה אוכל ועד מתי אתה אוכל והולך עד מועד צאתך ממצרים א"ר אבא הכל מודים כשנגאלו ישראל ממצרים לא נגאלו אלא בערב שנאמר[6] הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה וכשיצאו לא יצאו אלא ביום שנא'[7] ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה על מה נחלקו על שעת חפזון ר' אלעזר בן עזריה סבר מאי חפזון חפזון דמצרים ורבי עקיבא סבר מאי חפזון חפזון דישראל[י] תנ"ה הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה וכי בלילה יצאו והלא לא יצאו אלא ביום שנא' ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה אלא מלמד שהתחילה להם גאולה מבערב: [8]דבר נא באזני העם וגו' אמרי דבי ר' ינאי[כ] אין נא אלא לשון בקשה אמר ליה הקב"ה למשה בבקשה ממך לך ואמור להם לישראל בבקשה מכם שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב שלא יאמר אותו והאי דקרו ליה ליליא. דקאמר יוצא בו ק"ש של לילה: **משום דאיכא דגנו.** וקרייא ביה ובשכבך[ט]: **ונלבד שלא יאמר השכיבנו.** הקורא ק"ש של לילה שחרית סמוך לעמוד השחר לא יאמר השכיבנו שאין עוד זמן תחלת שכיבה אלא זמן סוף שכיבה: **דאשכחו.** לאמר עמוד השחר: **בשעת הדחק.** אבל שלא בשעת הדחק לא: **הכי קא אמרי ליה.** לרבן גמליאל. ולא גרס אלא: **רבנן פליגי עילווך.** כלומר מי פליגי רבנן עליך דהא דאמרי עד חצות דוקא קאמרי דלא משמע להו ובשכבך כל זמן שכיבה אלא כל זמן שדרך בני אדם להתעסק ביום ובשכב ומיהו בהא פליגי אדר' אליעזר דאלו רבי אליעזר סבירא ליה זמן עסק שכיבה אינו אלא עד האשמורה הראשונה ורבנן עד חצות. ואם סבירא לך ובשכבך כל זמן שבני אדם שוכבים והיינו כל הלילה ויחיד ורבים הלכה כרבים: **או דילמא כוותך סבירא להו.** ומשמע להו ובשכבך כל זמן שכיבה והא דקאמרי עד חצות הראשונה הוא כדי לזרז ומיהו היכא דאתנים ולא קרא קודם חצות עדיין זמן חיובא הוא ומתייבי ופקיר ידי ק"ש בזמנו: **כוותי סבירא להו וחייבין אתם לקרות** גרסינן. ולא גרסינן מותרים דאפילו אלא בזמנו תנן (עמוד ב) הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה: **שעת חפזון.** שנתחזו לצאת והיינו עמוד השחר כדכתיב לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר (שמות יב): **יכול יהא נאכל.** כשאר קדשים ביום שחיטתו כדרך תורה אף היא זמן אכילתה יום א' ואוכל והולך כל יום שחיטתה והלילה עד הבקר (ג) כדין תורה דכתיב ביום קרבנו יאכל (ויקרא ז): **מה שלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד.** שכתיב לכתיב ביום זבחכם יאכל וממחרת (שם יט) אף פסח נמי הואיל ואינו נאכל אלא בלילה נוקיש שני לילות במקום שני ימים דשלמים והא נאכל בשני לילות ויום א' לא שיאכלנו ביום אלא שיהא שהות זמן שלא יפסל בחצילה בשביל המתנת היום ויאכלנו בלילה השניה (ג) קמ"ל: **שם תזבח את הפסח בערב בא השמש מועד צאתך ממצרים.** הרי לך שלשה זמנים שאינם שוים. בערב כי יגנו צללי ערב היינו לאחר חצות שנשתלקה חמה מרקיע כל אדם ונטתה למערב. בא השמש משחשכה. מועד צאתך ממצרים בנקר. כילד יתקיימו כולם. בערב לזמן שחיטה. בא השמש התחלת זמן אכילה. מועד צאתך זמן שריפה כלומר בנקר הוא נעשה נותר שהגיע זמן שריפה אלא לפי שאין שורפין קדשים ביום טוב ממתינין לו עד בקר שני: **עד מתי אתה אוכל.** היינו כר"ע אבל לתנא קמא עד חצות לילה הוי זמן אכילה ותו לא דאי לא מאי דייייהו: **הכל מודים.** רבי עקיבא גופיה מודה שהלילה[י] מחצות ואילך היתה שעת חפזון דמצרים לשלחם מן הארץ: **מערב נגאלו.** נתנו להם רשות לצאת: **חפזון דמצרים.** מכת הבכוריים שעל ידם נחפזו למהר לשלחם: **חפזון דישראל.** לא שמעו להם לצאת עד בקר: אותו

מסורת הש"ס

א) [לקמן יח: שבת כט. לט: קמו: עירובין מו. לד. יומא ס: סוטה מ: ב"ק כ: ב"מ לו. קת. בבא בתרא מ: מנ. קנ: שבועות כא. חולין לד. לה. קידו: מנחות ה:], ב) גיטין יט. [שבת מה. עירובין מו. נדה ו. מ:], ג) [לקמן נז. שבת ס: קל: ביצה יח. יומא לו: יומא מ. מו: מז. ב"ק קנ. ע"ז ז. בכורות ג. נדה ל:. מנא.], ד) [תוי' מוספות פסחים פט. ד"ה דלמן], ה) פסחים קכ: מגילה כא. זבחים נז: מכילתא דר"י פרשה כא, ו) ספרי ס' ראה, ז) ספרי שם, ח) [סוטה יוד: קנהדרין מב: פנ:], ט) [דברים יז], י) בס"ד: שהגאולה, כ) [תוי' תוס' יומא ל:: ד"ה תמרן], ל) [פסחים ג. זבחים נז:],

הגהות הב"ח

(א) גב' ולא זו בלבד הכי קאמר כל"ל ותיבת אמרו נמחק: (ב) רש"י ד"ה יכול יהא וכו' עד הבקר מן התורה דכתיב ביום: (ג) ד"ה מה שלמים וכו' בגליה הש"ס. נ"ב וכשב"ם סוף פסחים דף ק"כ ע"ב הגיה תחלה פי' רבינו דהכא ותמ"כ כתב ח"ל ולי נראה שלף ביום שביעים יאכל דהא בגליה הוה לא בא למעט אלא יום שחיטתו שלפני לילה הראשון של פסח אבל מכאן ואילך יאכלנו עד עמוד השחר של ליל שני קמ"ל עכ"ל:

מוסף רש"י

עד שעת חפזון. שנגאלו לצאת והיינו עד הבקר (פסחים קכ: וכעי"ז זבחים נז:). **והא** נאכל כקדשים ביום. ביום שחיטתו קודם שתתאך יתמיל לאוכלו אם יגלה (זבחים שם). **ויהא** נאכל לב' לילות ויום אחד. ע"י המפסיק בין הלילות הלא ליהוי נותר עד מ"ש (פסחים קכ:).

עין משפט נר מצוה

לח א מיי' פ"ג מהל' ק"ש הל' י' (סמ"ג עשין יח) טוש"ע או"ח סימן רלה סעיף ד:

לט ב מיי' פ"ח מהל' קרבן פסח הל' טו:

תורה אור השלם

1. וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל מְרֹרִים יאכלהו: שמות יב ח
2. וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְיָ: שמות יב יב
3. וְכָכָה תֹאכְלוּ אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֵּלְכֶם בְּיֶדְכֶם וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא לַיְיָ: שמות יב יא
4. וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ: שמות יב י
5. כִּי אִם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם תִּזְבַּח אֶת הַפֶּסַח בָּעֶרֶב כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם: דברים טז ו
6. שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעָשִׂיתָ פֶסַח לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאֲךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה:
דברים טז א
7. וַיִּסְעוּ מֵרַעְמְסֵס בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיָד רָמָה לְעֵינֵי כָל מִצְרָיִם: במדבר לג ג
8. דַּבֵּר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רְעוּתָהּ כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב:
שמות יא ב

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות